

**Vabariigi Valitsuse määruse „Tüandre looduskaitseala kaitse-eeskiri”
eelno
SELETUSKIRI**

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse (edaspidi ka *LKS*) § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva looduskaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda ning korrigeeritakse kaitseala piire.

Tüandre looduskaitseala (edaspidi ka *kaitseala*) asub Valga maakonnas Tõrva vallas Pilpa külas ja Viljandi maakonnas Mulgi vallas Lilli külas.

Kaitseala moodustati 1999. aastal soometsade ja nende elustiku kaitseks. Praegu kehtiv kaitsekord kinnitati Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrusega nr 186 „Tüandre looduskaitseala kaitse-eeskiri”.

Eelnõukohase määrusega muudetakse LKS § 13 lõike 1 alusel olemasoleva kaitseala kaitse eesmärke, kaitsekorda ja tsoneeringut ning viiakse läbi kaitseala välispiiri korrigeerimine. Kaitseala välispiiri muudetakse lähtuvalt Eesti ja Läti vahelisest riigipiirist, jättes kaitsealast välja 10 m laiuse piiririba. Muudatused on vajalikud loodusväärtuste kaitse tõhustamiseks ja vajadusest viia kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega. Muudatusega vähendatakse osaliselt metsavajakute probleemi, kuna täiendavalt võetakse range kaitse alla senini vähe kaitstud laane-, salu- ja soovikumetsi. Samuti likvideeritakse topeltkaitse küsimus, kuna praegu kattub Tüandre looduskaitseala Tüandre metsise püsielupaigaga ja Paanikse metsise püsielupaigaga. Kaitse-eeskirja muutmise peamine eesmärk on tagada eeldused vanale metsale iseloomuliku elustiku säilimiseks, tagada I ja II kaitsekategooria liikide elupaikade pikaajaline säilimine ning lihtsustada olemasolevate rajatiste hooldustöid sihtkaitsevööndites. Topeltkaitse vältimiseks ja õigusselguse huvides arvatakse Tüandre metsise püsielupaik ja Paanikse metsise püsielupaik kaitsealuste objektide hulgast välja ja arhiveeritakse registris. Edasi kaitstakse neid objekte Tüandre looduskaitseala koosseisus. Kokkuvõttes ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale ajakohastatud ja täpsustatud kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Kaitsekorda muudetakse loodusväärtuste kaitseks ja vajadusest viia kaitsekord vastavusse kehtivate õigusaktidega. Selleks et tagada üle-eestiliselt eeldused vanale (vähemalt 100-aastasele) metsale iseloomuliku elustiku säilimiseks, on Riigimetsa Majandamise Keskus (edaspidi ka *RMK*) teinud ettepaneku arvata eri kaitsealadel sihtkaitsevööndisse varem piiranguvööndis olnud riigimaid. Piiranguvööndi kaitsekord ei taga metsakoosluste piisavat kaitset ning seetõttu on metsakoosluste kaitseks vajalik kehtestada sihtkaitsevööndi režiim, mille puhul on majandustegevus keelatud. Metsade täiendav range kaitse alla võtmine on vajalik seni ebapiisavalt kaitstud laane-, salu- ja sooviku tüübirühmade puhul. Riiklike eesmärkide täitmiseks laiendatakse Tüandre looduskaitsealal Paluora sihtkaitsevööndit ja luuakse Kulbina sihtkaitsevöönd. Sellega hõlmatakse kaitsealal sihtkaitsevööndisse 26,9 ha laanemetsi, 39,5 ha salumetsi ja 52,2 ha soovikumetsi. Laane- ja salumetsade täiendava range kaitse alla võtmisega täiendatakse Eesti metsanduse arengukava (aastani 2020) ja looduskaitse arengukava (aastani 2020) eesmärki parandada rangelt kaitstava metsamaa tüpoloogilist esinduslikkust, nii et see teeniks strateegilist eesmärki „Metsade kui elu- ja looduskeskkonna

säilimine on tagatud”. Kaitse-eesmärgiks olevate metsakoosluste soodsat seisundit ei ole võimalik tagada piiranguvööndi režiimis, sest piiranguvööndis (kus on lubatud majandustegevus) ei ole võimalik tagada metsakoosluste puutumatut arengut, mis on vajalik koosluste ja neile omaste liikide (sh vanametsaliikide) soodsaks seisundiks. Puutumatust saab tagada vaid sihtkaitsevööndis.

Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduses „Euroopa komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” (edaspidi *Natura korraldus*) nimetatud Tüandre loodusala kaitse-eesmärkides on võrreldes Tüandre kehtiva kaitse-eeskirjaga erinevused. Kaitse-eeskirja järgi on kaitse-eesmärgiks seatud niiduelupaigatüüp kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*) (*olulised käpaliste kasvukohad). Kuna see elupaigatüüp on Tüandre looduskaitsealal ekslikult määratud, eemaldatakse see elupaigatüüp kaitseväärtuste nimistust ning kaitse-eesmärgiks lisatakse elupaigatüüp liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), mida on kaitsealal inventeeritud veidi alla 3 ha.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna spetsialist Reet Reiman (tel 5689 3268, e-post reet.reiman@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakonna juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti õigusosakonna vanemjurist Reelika Metshein (tel 5697 7994, e-post reelika.metshein@keskkonnaamet.ee). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eelnõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 5880, e-post marika.erikson@envir.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta eluslooduse mitmekesisust, väärtuslikke metsakooslusi ning kaitsealuseid liike ja nende elupaiku. Need liigid on metsis (*Tetrao urogallus*) ja limatünnik (*Sarcosoma globosum*). Lisaks kaitstakse laane-, salu- ja soovikumetsi ning neile metsadele iseloomuliku elustiku mitmekesisust ning elupaigatüüpe, mida nõukogu direktiiv 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) nimetab I lisas. Need on looduslikult rohketoitelised järved (3150), liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), vanad loodusmetsad (9010*), vanad laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*).

Vastavalt LKS §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus ning linnu- ja loodusdirektiivi rakendamine. Tüandre looduskaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus ja haruldus, ala esteetiline väärtus ning loodusdirektiivi rakendamine.

Haruldased ja ohustatud vee-, metsa-, niidu- ja sookooslused. Tüandre looduskaitsealal leiduvad looduslikud magevee, niidu- ja metsakooslused – rohketoitelised järved (3150), liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*), vanad loodusmetsad (9010*), vanad

laialehised metsad (9020*), rohunditerikkad kuusikud (9050), soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsad (91D0*) – on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning osaliselt märgitud esmatähtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. Need elupaigatüübid on intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud Euroopa boreaalses piirkonnas haruldaseks ja seetõttu on ohustatud ka paljud nende kooslustega seotud liigid, kes kasutavad eespool nimetatud elupaigatüüpi elupaigana või toitumisalana. Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud liike ja nende elupaiku ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 punkti 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Elupaigatüüp **looduslikult rohketoitelised järved (3150)** hõlmavad Eestis kalgiveelisi rohketoitelisi järvi moreenmaastike nõgudes. Taimhõljum on neis veekogudes liigirikas, kuid mõõduka biomassiga. Veesiseses taimestikust valitsevad põhja kinnituvad taimed, mille õisik ulatub veepinnale. Need on meie parimad kalajärved. Poollooduslike koosluste säilitamine on Eesti looduskaitse üks olulisemaid vastutusvaldkondi, kuna meie poollooduslikud kooslused on ühed maailma liigirikkamad elupaigad. Sellised loodusväärtused säilivad ainult inimese kaasabil. Elupaigatüüpi **liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*)** tuleb järjepidevalt hooldada. Ilma niitmise või karjatamiseta poollooduslikud kooslused võsastuvad ning nende liigirikkus kaob. Elupaigatüüpi **vanad loodusmetsad (9010*)** kuuluvad inimõjuga või vähesel inimõjuga metsad, kus leidub rohkelt lama- ja kõdupuitu ning õõnsustega ja jalalt surnud puid, mis pakuvad elupaiku paljudele liigirühmadele. Intensiivse metsamajandamise tõttu on vanale loodusmetsale iseloomuliku struktuuriga puistud kadumisoht, mistõttu on ohustatud paljude nendega seotud liigid, mis kasutavad metsa elupaiga või toitumisalana. **Vanad laialehised metsad (9020*)** on üleminekualaks läänetaiga ja nemoraalsete metsade vahel. See on Eestis haruldane elupaigatüüp, kuna seda leidub võrdlemisi väikeste laikudena piiratud aladel. Elupaigatüüpi **rohunditerikkad kuusikud (9050)** kuuluvad laialehiste kaaspuuliikidega kuusikud hõlmavad maapinnalähedase liikuva põhjaveega hea veevarustusega ja toitainerikka mullaga alasid, mis on kogu Euroopa boreaalses piirkonnas valdavalt põllustamise või intensiivse metsamajanduse tõttu muutunud haruldaseks. Seetõttu on ohustatud ka paljud kooslustega seotud liigid, kes kasutavad elupaigatüüpi elupaiga või toitumisalana. **Soostuvaid- ja soo-lehtmetsi (9080*)** ohustab kuivendamine, samas on elupaigatüüp Eestis tüüpiline niisketel aladel levinud kooslus. Need looduslikud metsakooslused on elupaigaks väga paljudele ohustatud ja haruldastele liikidele, mistõttu on looduse mitmekesisuse kaitse seisukohalt oluline rangelt kaitstavate metsade võrgustiku ja selle puhveralade olemasolu. Elupaigatüüpi **siirdesoo- ja rabametsad (91D0*)** ohustab veerežiimi muutus ja kuivendamine.

Kaitseala kaitse-eesmärgiks on ka **haruldaste kaitsealuste liikide** ja nende elupaikade kaitse. Loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikidest kaitstakse metsist (*Tetrao urogallus*) ja Eestis I kaitsekategooria kaitsealust liiki limatünnikut (*Sarcosoma globosum*).

Metsis kuulub Eestis kaitstavate liikide II kaitsekategooriasse ning on määratud Euroopa Nõukogu linnudirektiivi I lisa liikide hulka ja kuulub ohualti liigina Eesti ohustatud liikide punasesse nimestikku¹. Metsise isalindude arvukuse pikaajaline (1980–2018) trend Eestis on

¹ Eesti Punane Raamat, 2008. Eesti Teaduste Akadeemia Looduskaitse Komisjon.
<http://vana.elurikkus.ut.ee/prmt.php> (05.02.2021).

möödukas languses². Metsist ohustavad peamiselt elupaikade killustumine ja kadumine, elupaiga kvaliteedi halvenemine kuivenduse mõjul ning kisklus³. Arvestades metsise paiksust, sõltub metsise edasine käekäik otseselt Eesti metsade majandamise viisist ning kisklussurvest (eeskätt rebane, metsnugis ja metssiga). Metsise elupaikades peab oluliselt piirama ja suunama metsamajanduslikku tegevust ning seetõttu peavad mängualad ja seda ümbritsev looduslik elupaik olema tsoneeritud sihtkaitsevööndisse.

Limatünnik on I kaitsekategooria looduskaitsealune seeneliik, samuti kuulub see ohualti liigina Eesti ohustatud liikide punasesse nimestikku. Limatünniku elupaigaks on kuusikud, harvem kuuse-männi segametsad ja männikud⁴. Peamised liiki ohustavad tegurid on metsaraie ja pinnasekahjustused, mõju võivad avaldada ka külastustegevus ja veerežiimi muutumine. Kaitsealal kasvab limatünnik samuti liigile tüüpilises kasvukohas, kus puistu vanus on 60–70 aastat.

Loodusdirektiivi rakendamine

Loodusdirektiivi ülesanne on kaitsta ohustatud loomaliike ja elupaigatüüpe ning aidata kaasa looduse mitmekesisuse säilimisele ja taastamisele. Loodusdirektiivi artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb liikmesriikidel kehtestada direktiivi lisades nimetatud elupaigatüüpide ning liikide ja nende elupaikade kaitseks vajalikud kaitsemeetmed, mis vastavad nende elupaigatüüpide ja liikide ökoloogilistele nõudlustele. Tüdre looduskaitseala jääb täies ulatuses Tüdre loodusale. Tüdre loodusala eesmärgiks seatud elupaigatüüpide rohketoiteliste järvede (3150), liigirikaste aruniitude lubjavaesel mullal (6270*), vanade loodusmetsade (9010*), vanade laialehiste metsade (9020*), rohunditerikaste kuusikute (9050), soostuvate ja soolehtmetsade (9080*) ning siirdesoo- ja rabametsade (91D0*) kaitse on ühtlasi Eesti riigi rahvusvaheline kohustus.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Tüdre looduskaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilisest nõudlusest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigaeelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise alaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud liigid, kelle kaitse sellel alal on loodusdirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilitamiseks pikas perspektiivis ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse (LKS § 14 lõige 2) teostamisel lähtutakse sellisel juhul LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse nõuetest. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks

² Keskkonnaagentuuri eluslooduse osakond, 2018. Metsise mängud. Riikliku keskkonnaseire elustiku mitmekesisuse seireprogrammi seiretöö 2018. a aruanne.

³ Randla, T., Ojaste, I., Viht, E., Tammekänd, I., Leivits, A., Nellis, R. 2015. Metsis (*Tetrao urogallus*) kaitse tegevuskava.

⁴ Sell, I. 2013. Limatünniku (*Sacrosonia globosum*) kaitse tegevuskava eelnõu.

nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetse isendi surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria liikidest, mida ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina, leiduvad keskkonnaregistri andmetel (seisuga aprill 2021) kaitsealal järgmised kaitsealused liigid: linnu- ja loomaliikidest laanerähn (*Picoides tridactylus*), värbkakk (*Glaucidium passerinum*), musträhn (*Dryocopus martius*), hiireviu (*Buteo buteo*), veelendlane (*Myotis daubentonii*), suur-rabakiil (*Leucorrhinia pectoralis*), hink (*Cobitis taenia*) ja tähnkvesilik (*Triturus vulgaris*) ning seene- ja taimeliikidest taiga peenpoorik (*Sceletocutis odora*), sulgjas õhik (*Necera penneta*), paas-kolmissõnajalg (*Gymnocarpium robertianum*), kahkjaspunane sõrmkäpp (*Dactylorhiza incarnata*) ja vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*). Nende liikide puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele tuginedes seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Tüandre looduskaitseala puhul on tegemist 1999. aastal soometsamaastiku ja sealsete koosluste loodusliku arengu kaitseks moodustatud kaitsealaga. Ala kaitsekord on kinnitatud Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrusega nr 186 „Tüandre looduskaitseala kaitse-eeskiri”. Lisaks on ala arvatud üleeuroopalisel looduskaitsealade võrgustikku Natura 2000 kui Tüandre loodusala (EE0080415). Ala jätkuv kaitse all hoidmine on oluline eelkõige metsise elupaikade ja loodusdirektiivi elupaigatüüpide kaitse-eesmärgi tagamisel.

Tüandre looduskaitsealal on metsavajakute katmiseks laane-, salu- ja soovikumetsad tsoneeritud varasemast piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse. Sellega täidetakse nii looduskaitse kui ka metsanduse arengukava aastani 2020 seatud eesmärgid: parandada metsade range kaitse tüpoloogilist esindatust. Eesti metsade tüpoloogilist esindatust ja vajakuid analüüsis A. Lõhmus 2016. aastal („Eesti rangelt kaitstavate metsade tüpoloogiline analüüs”). Vajakud olid peamiselt laane-, salu- ja soovikumetsade puhul. Teemaga tegeles edasi range kaitse tööühm, analüüsile järgnes vajakute täpsustamine ja nende katmiseks vajalike alade kaardistamine. Kaitseala annab panuse intensiivse metsamajandamise tagajärjel maastikust peaaegu kadunud laane-, salu- ja soovikumetsade ehk metsavajakute taastumisele. Metsavajakute kaitseks määratakse sihtkaitsevööndisse täiendavalt piiranguvööndi arvelt 118,6 ha.

Kaitsealal on leitud I kaitsekategooria kaitsealune liik limatünnik. Vastavalt LKS § 48 lõikele 1 tagatakse kõikide I kaitsekategooria liikide teadaolevate elupaikade või kasvukohtade kaitse kaitsealade või hoiualade moodustamisega või püsielupaikade kindlaksmääramisega. Limatünniku leiukoht tsoneeritakse sihtkaitsevööndisse.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kuna kaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks looduslike elupaikade ja liikide kaitse looduslike protsesside kaudu, rakendatakse kaitstava loodusobjekti tüübina jätkuvalt looduskaitseala. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega vööndi moodustamist ja

vajaliku piirangu rakendamist (nt liikumispiirang liikide häirimise vältimiseks pesitsusajal, jahi reguleerimine). Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja vööndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (metsasihid, teede servad) ja katastriüksuste piire või selgepiirilise orientiiri puudumisel ka mõttelisi sirgeid koordinaatidega kirjeldatud punktide vahel. Koordinaadid on esitatud tasapinnaliste ristkoordinaatidena meetermöödistikus ja geodeetilisel kujul. Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (möötkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Tüdre looduskaitseala pindala on 1838,17 ha. Võrreldes kehtivaga väheneb kaitseala pindala 8,64 ha. Kaitseala pindala väheneb peamiselt Eesti-Läti vahelise piiririba kaitsealalt välja tsoneerimise tõttu. Piiririba laiuseks on arvestatud 10 m laiune puhver riigipiirist, mis ei jää kaitseala koosseisu.

Eramaade osas tsoneeringus muutusi ei ole.

Piiritlemisel on kasutatud valdavalt maakatastri andmeid ning maastikul selgelt eristatavaid objekte, nagu teed, sihid ja kraavid. Kaitseala välispiiriks olevad sihid ja teed jäävad kaitseala koosseisust välja. Sihtide puhul on arvestatud põhikaardi vektorkaardil 1 m laiuse puhvriga. Välispiiril olevad kraavid jms veekogud jäävad kaitseala koosseisu.

Kaitseala välispiir kulgeb mööda Eesti-Läti riigipiiri, kusjuures riigipiiri osas on arvestatud 10 m laiuse puhvriga, mis jääb kaitsealast välja. Punktist 25,58151781° ja 57,98832018 ° kulgeb piir mööda sihti ja Paanikse metskond 50 (60002:004:0071), Paanikse metskond 24 (60002:002:0054), Mõtuse (60002:004:0027) ja Väikehansu (60002:004:0086) katastri läänepiiri põhja poole kuni ristumiseni metsateega punktis 25,58151779° ja 57,98832018°. Sealt edasi kulgeb välispiir mööda metsateed ida poole kuni ristumiseni järgmise teega. Edasi kulgeb piir mööda tee serva ristumiseni metsasihi ja pinnasteega, kust edasi kulgeb piir põhja poole mööda metsasihti, ristumisel järgmise sihiga, kulgeb piir edasi ida poole kuni Lilli ojani, mida mööda kulgeb piir kuni ristumiseni metsateega. Mööda metsateed kulgeb piir kirde poole kuni ristumiseni metsasihiga, kust edasi liigub piir mööda sihti kagu suunas kuni Taagepera metskond 31 (20301:001:1020) loodepoolse lõigu pikenduseni punktis 25,61573515° ja 57,98627835°. Mööda pikendust kulgeb piir Taagepera metskond 31 loodepunkti ja sealt edasi lõuna poole mööda Valga ja Viljandi maakonna piiri ning punktist 25,61912048° ja 57,98639703° liigub piir edasi kagu poole mõttelise sirgena kraavini ja edasi mööda kraavi serva. Kraavide ja metsasihi ristumiskohast (25,63366810° ja 57,97809233°) liigub piir edasi kirdepoole mööda metsasihti kuni ristumiseni metsateega. Piir kulgeb edasi mööda metsatee serva nii, et tee jääb kaitsealast välja, kuid tee servas olev kraav jääb kaitsealasse (1 m laiuse puhvriga kraavi telgjoonest). Tee ristumisel Päidi (20301:001:0430) katastriüksusega kulgeb piir mööda Päidi kinnistu piiri. Kirdeosas kulgeb kaitseala välispiir mööda kinnistu piire nii, et Päidi, Uus-Asu (82401:001:0070), Mäekünka (20301:001:0970), Vahelaane (20301:001:0840) ja Umpalu (20301:001:0220) kinnistu jäävad kaitsealast välja. Umpalu kinnistu lääneosas

kinnistu piiri ristumisel metsateega kulgeb piir edasi edelasse mööda metsateed. Tee ja metsasihi ristumisel liigub piir edasi mööda metsasihti kuni Kiviste kraavini, kust edasi liigub piir mööda kraavi kagusse kuni ristumiseni metsasihiga. Edasi liigub piir mööda sihti edelasse, kus punktist 25,62869650° ja 57,94437649° liigub piir mööda sihti edasi kagusse ning metsasihtide ristumisel liigub piir edasi edelasse ristumiseni Atse jõega. Mööda Atse jõge kulgeb piir kagusse ning punktist 25,64047669° ja 57,93333288° mööda metsasihti kuni Eesti-Läti riigipiirini.

Kaitseala põhiosa moodustavad Taagepera metskond 31 (20301:001:1020) ja Paanikse metskond 24 kinnistu (60002:002:0054). Eramaad jäävad enamasti piiranguvööndisse Tündre järve lõunakaldal. Kirdeosas (Valga maakonnas) olevad Päidi (20301:001:0430), Uus-Asu (82401:001:0070), Mäekünka (20301:001:0970), Vahelaane (20301:001:0840) ja Umpalu (20301:001:0220) kinnistu (kõik eramaad) jäävad kaitseala koosseisust välja. Samuti jäävad kaitsealalt välja Viljandi maakonda jäävad Kõvatopsi (60002:004:0740), Kõva (60002:004:0310), Nava (60002:004:0170), Suure-Petri (60002:004:0026), Suuresilma-Hansu (60002:004:0084), Väiksesilma-Hansu (60002:004:0085) ja Peebu (60002:004:0660) kinnistu.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb kaitseala neljast sihtkaitsevööndist (Tündre, Paluora, Kulbina ja Atse) ja piiranguvööndist (Kollaspalu piiranguvöönd kahe lahustükina). Sihtkaitsevööndisse jäävad loodusdirektiivi metsaelupaikade kriteeriumitele vastavad metsad, kaitsealuste liikide leiukohad, metsise mängualad ning laane-, salu- ja soovikumetsade peamised levialad.

Piiranguvööndi pindala on 477,58 ha ning sellesse on tsoneeritud asustatud alad Pilpa külas ja Lõpi talu ümbrus, Tündre järv ja selle vahetu ümbrus. Võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga väheneb piiranguvööndi pindala 236,32 ha. Seda eelkõige seni vähe kaitstud laane-, salu- ja soovikumetsade sihtkaitsevööndisse tsoneerimise tõttu. Paluora sihtkaitsevööndi ja Kollaspalu piiranguvööndi vaheline piir kulgeb valdavalt mööda metsasihte, kusjuures sihid jäävad piiranguvööndisse. Tündre järvest põhja poole jääval sisselõikel kulgeb piiranguvööndi ja sihtkaitsevööndi vaheline piir mõttelise sirgena punktide 25,60992126° ja 57,96141875° ning 25,61459830° ja 57,95895874° vahel. Piiranguvööndi lõunaosas kulgeb piir Kulbina skv ja piiranguvööndi vahel mööda metsasihte ja kinnistu piire nii, et Vardja (20301:001:0351) ja Taagepera metskond 54 (20301:001:0011) kinnistu jäävad piiranguvööndisse. Metsasihid jäävad piiranguvööndisse. Atse skv ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb mööda Atse jõge nii, et jõgi jääb sihtkaitsevööndisse. Tündre skv ja piiranguvööndi vaheline piir kulgeb mööda Jõeveski oja (oja jääb skv koosseisu), sealt edasi mööda Tündre järve loodekallast kuni Valga ja Viljandi maakondade piiriks oleva metsasihini (siht jääb piiranguvööndisse) ning mööda sihti kuni sihtide ühinemispunktini koordinaatidega 25,60631470° ja 57,96829268°. Kollaspalu piiranguvööndi lahustükk paikneb Viljandi maakonnas Lõpi talu maadel ja on piiritletud kinnistu piiriga, kogu kinnistu jääb piiranguvööndisse.

Atse sihtkaitsevööndi pindala on 112,02 ha ja sellesse on tsoneeritud loodusdirektiivi väärtuslikud metsaelupaigad. Suurem osa Atse sihtkaitsevööndi piirist ühtib kaitseala välispiiriga. Loodeosas ühtib piir piiranguvööndiga.

Kulbina sihtkaitsevööndi pindala on 183,25 ha ning see on moodustatud peamiselt metsise mängu- ja pesitsuspaikade kaitseks. Samuti on selle moodustamise eesmärk laane-, salu- ja

soovikumetsade kaitse. Tegemist on riigimaadega. Sihtkaitsevööndi edela- ja loodepiir ühtib kaitseala välispiiriga. Kirde- ja kaguosas ühtib piir piiranguvööndi piiriga.

Paluora sihtkaitsevööndi pindala on 1004,79 ha. Paluora sihtkaitsevööndit laiendatakse 50,84 ha, et rangema kaitse all oleks I kaitsekategooria liigi leiukoht ning laane-, salu- ja soovikumetsad. Suurem osa Paluora sihtkaitsevööndi piirist ühtib kaitseala välispiiriga, loode- kagu suunas ühtib piir piiranguvööndiga. Tündre sihtkaitsevööndi ja Paluora sihtkaitsevööndi piir Tündre sihtkaitsevööndi kirdeosas kulgeb mööda sihte kuni sihtide ühinemispunkti koordinaatidega 25,60685145° ja 57,96898698°. Sihid jäävad Paluora sihtkaitsevööndisse.

Tündre sihtkaitsevööndi pindala on 60,52 ha ja võrreldes kehtiva kaitse-eeskirjaga väheneb skv pindala peamiselt piiride korrigeerimise tõttu 2,01 ha. Sihtkaitsevööndi piir viiakse vastavusse uuemate katastriandmetega. Samuti väheneb sihtkaitsevööndi pindala seoses Eesti ja Läti vahelise piiriala välja jätmisega kaitsealast (Tündre sihtkaitsevöönd ühtib riigipiiriga u 1,8 km pikkuses lõigus). Sihtkaitsevöönd paikneb riigimaadel ja see on jäetud looduslikule arengule. Edela- ja loodeosas ühtib sihtkaitsevööndi piir kaitseala välispiiriga, lõunaosas piiranguvööndiga. Põhjaosas kulgeb piir mööda metsasihti, siht jääb Tündre sihtkaitsevööndist välja.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal asuvaid loodusväärtusi. Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne muude huvide suhtes.

Senise kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 14. juuli 2005. a määrus nr 186 „Tündre looduskaitseala kaitse-eeskiri”.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (Eesti Vabariigi põhiseaduse (edaspidi PS) § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärke saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavatele tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse

sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Tüdre looduskaitsealal on potentsiaalne ettevõtlushuvi eelkõige metsa majandamine. Ettevõtluse korral on teada risk, et tegevust ei saa võimaldada juhul, kui see kahjustab loodust või elukeskkonda. Ettevõtlusvabadus ei anna isikule õigust nõuda rahvusliku rikkuse ega riigi vara kasutamist oma ettevõtluse huvides. Omandiõigus ja ettevõtlusvabadus ei ole piiramatud õigused. Kaitse-eeskirjaga alale seatud eesmärk kaalub üles omandiõiguse ja ettevõtlusvabaduse riive. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks need piirangud on vajalikud.

Kaitsekorra eripärast ja majandustegevuse piiramise astmest lähtuvalt jaguneb kaitseala neljaks sihtkaitsevööndiks ja üheks piiranguvööndiks. Sihtkaitsevööndi režiim on vajalik kaitsealuste liikide elupaikade kaitseks ja looduslike koosluste säilitamiseks. Piiranguvööndisse jääb kaitseala aktiivses kasutuses olev või majanduslikult kasutatav osa.

Kaitsealal ei reguleerita pilliroo ja adru varumist, kuna kaitsealal ei leidu pilliroogu ega adru. Samuti ei reguleerita kaitse-eeskirjaga lautri püstitamist, kuna lauter on merre ulatuvate kiviridadega ääristatud paatide randumiskoht, mida on võimalik rajada ainult mereranda.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseseadusega, samas on määruses sätestatud mõningaid leevendavaid erisusi.

Inimestel on lubatud kaitsealal viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi. Inimeste viibimine ning marjade, seente ja muude metsa kõrvalsaaduste korjamine ei häiri niivõrd olulisel määral linnustikku ega kahjusta kaitse-eesmärgiks olevaid elupaiku.

Kaitseala vetel on lubatud kalapüük, kuna see ei kahjusta ala kaitse-eesmärke.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud õuemaal ning kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Kaitsealal on olemas kaks avalikku puhkekohta, kus on võimalik ka lõket teha. Uute puhkekohtade rajamise vajadust ja asukohti saab kaaluda kaitsekorralduskavaga, mille koostamine on käimas. Lõkke tegemine selleks ette valmistamata ja tähistamata kohas on lubatud kaitseala valitsemise või kaitse korraldamisega seotud tegevustel, järelevalve- ja päästetöödel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Füüsilise isiku või eraõigusliku juriidilise isiku omandis oleval kinnisasjal (sh õuealal) telkimisele ja lõkke tegemisele kohaldub täiendavalt keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35 ja 36 sätestatu. Telkimine ja lõkke tegemine tuleb koondada selleks ettevalmistatud kohtadesse, et vältida pinnase kahjustamist paikades, kus on väärtuslik elupaik või tegevus häiriks kaitsealuseid liike. Vales kohas telkimine ja selleks mitte ettevalmistatud kohas lõkke tegemine võib kahjustada kaitsealuste liikide elupaiku ja looduskaitsealiselt kõrgema väärtusega poollooduslikke kooslusi, tekitada liigset tallamist ning põhjustada kulu- ja metsapõlenguid. Lõkke tegemine väljaspool selleks ettenähtud kohta hävitab elustikku lokaalselt ja tegevusega kaasneb tulekahjuoht. Reguleerimata telkimine ja lõkke tegemine kaitsealal seavad ohtu kaitseväärtuste säilimise, kuna suureneb negatiivne mõju

kooslustele (tallamine, prahistamine, ebaseaduslikud lõkkekohad jne). Tüdre järve äärde on rajatud kaks avalikku puhukohta. Uusi avalikke puhkerajatisi ei ole kaitsealale planeeritud.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga sõitmine teedel ja jalgrattaga sõitmine radadel. Muudel juhtudel on sõiduki ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel, liinirajatiste hooldamisel, metsa- ja põllumajandustöödel maatulundusmaal ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Ehitusseadustiku § 92 lõike 1 kohaselt on tee inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks ettenähtud rajatis. Kaitseala teedel sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmisele kohalduvad liikluseaduses sätestatud nõuded ja piirangud. Sealhulgas tuleb arvestada, et maastikusõidukit tohib teel liikumiseks kasutada liikluseaduse §-s 154 nimetatud juhul, st jõgede, teede ja muude takistuste ületamiskohtades ning lumega kaetud teel, mis ei ole mootorsõidukitele ajutiselt läbitav, ning teel, kus seda lubab sellekohane liikluskorraldusvahend, samuti politsei- ja tollitöötajad ametiülesannete täitmisel, haige toimetamisel haiglasse, päästetööde tegemisel ning muudel juhtudel, mis on seotud ametiülesannete täitmisega (nagu elektri- ja sideliinide hooldus- ja parandustööde tegemine või muud sellised tegevused). Sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine väljaspool teid on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Muudel tingimustel pole väljaspool teid sõitmine lubatud, sest see kahjustab taimkatet ja kaitsealuste liikide kasvukohti.

Kaitseala vetel on lubatud sisepõlemismootorita ujuvvahendiga sõitmine, kuna see ei ohusta kaitseala väärtusi. Sisepõlemismootoriga ujuvvahendiga sõitmine on lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel ning kaitseala valitseja nõusolekul teostataval teadustegevusel. Sisepõlemismootoriga ujuvvahenditega sõitmisele seatakse piirangud, et vähendada negatiivset mõju vee ökosüsteemile. Suurel kiirusel sõitvad ujuvvahendid tekitavad lainetust, mis mõjutab veekogu kallast ja häirib loomade sigimist, eelkõige kalade kudemist ja veelindude pesitsemist. Sisepõlemismootoriga varustatud veesõidukite kasutamine on piiratud ka keskkonnaministri 29. novembri 2002. a määrusega nr 67 „Veesõidukite hoidmise ja kasutamise nõuded”, kuna Tüdre järve pindala on ala 100 ha (72 ha).

Kaitsealal on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine kaitseala valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud kohas ja rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata kohas on lubatud üksnes kaitseala valitseja nõusolekul. Rahvaüritus on organiseeritud üritus, näiteks matk, orienteerumis-, jalgratta- vm spordiüritus, õppus, meelelahutus-, kaubandus- vm üritus. Piirang võimaldab rahvaürituse korraldamist ettevalmistatud kohas ilma kaitseala valitseja nõusolekuta, kuid samas väldib suuremaid rahvakogunemisi, mitte ettevalmistatud taristu ei pruugi mahutada või võib rahvaüritusega kaasneda liigne häirimine. Rahvaürituse korraldamise luba peab taotlema füüsiline või juriidiline isik või kohalik omavalitsus, kes soovib Keskkonnaametilt saada nõusolekut kaitstaval loodusobjektil rahvaürituse korraldamiseks. Muul juhul (alal matkamisel või viibimisel) ei kehti rahvaürituse korraldamise nõue, kui ei toimu avalikult korraldatud üritust, vaid tegemist on ala juhukülastusega, selleks eraldi kaitseala valitseja nõusolekut ei ole vaja. Kaitseala valitseja nõusolekul ette valmistamata kohas rahvaürituse kooskõlastamise nõue

on vajalik, et vältida tallamistundlike piirkondade häirimist ning näiteks metsise mänguaegset ja pesitsuse häirimist. Piirang võimaldab vältida rahvakogunemisi, kuid samas saab kaitseala valitseja nõusolekul korraldada loodushariduslikke rahvaüritusi ette valmistamata kohas ka suuremale osalejaskonnale. Seega on kavandatud piisav paindlikkus ürituste korraldamiseks eeldusel, et need ei ohusta loodusväärtusi.

Kaitsealale ei jää ühtegi õppe- ega matkarada. Külastuskorralduslikud rajatised (kaks puhkekohta) asuvad piiranguvööndis ja uute selliste rajatiste järele puudub vajadus. Külastuskorralduse temaatikat analüüsitakse ka kaitseala kaitsekorralduskavas, mille koostamisega on juba alustatud ja eeldatavasti valmib see aastaks 2022. Võrreldes 2005. aastal kehtestatud kaitse-eeskirjaga rahvaüritusel osalejate arvule seatud piirangud ja tingimused ei muutu.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, välja arvatud määrusega sätestatud juhtudel Paluora ja Kulbina sihtkaitsevööndis. Jahipidamine on keelatud 1. veebruarist 31. augustini Paluora sihtkaitsevööndis metskonna kvartalites 189–193, 197–203, 208–215, 219–223, 538, 540–541 ning Kulbina sihtkaitsevööndis metskonna kvartalites 235, 242 ja 243. Jahipidamise ajaline piirang kehtib metsise elupaikades mängu, pesitsemise ja poegade eest hoolitsemise ajal, kui liik on häirimise suhtes eriti tundlik. Pesakonnad elavad koos emalinnuga sügiseni. Häirimise korral jätab emalind pojad üksi ja nende ellujäämine, eriti jahedate ilmadega on küsitav. Kuna jahipidamine häirib poegade linde rohkem, kui lihtsalt inimese viibimine elupaigas, on jahipidamisele metsise mängu- ja pesitsusaladel seatud ajaline piirang. Väljaspool metsise elupaikasid ja pesitsusaega ning pärast poegade iseseisvumist ei kahjusta jahipidamine kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud LKS § 14 lõike 1 järgi. Kaitseala valitseja nõusolekuta on keelatud muuta katastriüksuse ja kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detailplaneeringut ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda. Samuti on ilma kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud anda projekteerimistingimusi, anda ehitusluba, rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda veeluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmise korral tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärasest ootust sellise tegevuse õiguspärasuse osas.

Jahiulukite lisasöötmise ilma kaitseala valitseja nõusolekuta on keelatud, kuna see võib kahjustada kaitsealuste liikide soodsat seisundit. Näiteks võib metssigade arvukuse suurenemine kahjustada metsise ja teiste kanaliste populatsioonide elujõulisust. On näidatud,

et kanaliste esinemissagedus metssea kevadsuvises toidus on sama suur kui nugisel ja kährikkoeral⁵.

Praktikas on tingimuste seadmine kõige enam kasutatav võtte, millega välditakse majandustegevuse kahjustavat mõju kaitstavatel aladel. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala maa- ja veeala seal väljakujunenud või kujundatavate looduslike ja poollooduslike koosluste säilitamiseks. Kaitsealal on neli sihtkaitsevööndit:

Atse sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluste ja elustiku mitmekesisuse säilitamine. Elupaigatüübid, mida kaitstakse, on vanad loodusemetsad, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad.

Kulbina ja **Paluora** sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on metsakoosluste loodusliku seisundi taastamine ning kaitsealuste liikide kaitse. Elupaigatüübid, mida kaitstakse, on vanad loodusemetsad, vanad laialehised metsad, rohunditerikkad kuusikud, soostuvad ja soo-lehtmetsad ning siirdesoo- ja rabametsad. Liigid, keda kaitstakse, on metsis (*Tetrao urogallus*) ja limatünnik (*Sarcosoma globosum*).

Tündre sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärk on koosluste arengu tagamine üksnes loodusliku protsessina ning elupaigatüüpide vanad loodusemetsad ning soostuvad ja soo-lehtmetsad kaitse.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Kaitseala valitseja nõusolekul **on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus**. See on lubatud, et võimaldada vajaduse korral taastada kaitsealuste liikide elupaiku. Üldiselt on kaitseala sihtkaitsevööndis parimaks kaitsemeetmeks metsakoosluste ja liikide elupaikade kujunemine looduslike protsesside kaudu, kuid mõnel juhul võib olla vajalik ka sekkumine. Näiteks võib vajalikuks osutuda metsakoosluste kuivenduse mõju vähendamiseks vajalike tööde tegemine. Samuti võib metsise jaoks sobiva metsastruktuuri püsimiseks olla vajalik koosluse kujundamine. See võimaldab harvendada liiga tihedaks kasvanud alusmetsa ja säilitada männipuistuid. Liigikaitseks ja koosluste taastamisega seotud tööd planeeritakse kas kaitseala kaitsekorralduskava või liigikaitse tegevuskava alusel.

Kaitseala valitseja nõusolekul **on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate maaparandussüsteemide eesvoolude hoiutööd ja veerežiimi taastamine**. Maaparandussüsteemide hoiutööd saab lubada juhul, kui sellega ei kahjustata metsa- ja

⁵ Lõhmus, A., Saarma, U., Valdmann, H., Saag, P., Soe, E., Oja, R., Soomets, E., Pass, E. 2016. Metsis (*Tetrao urogallus*) elupaigakvaliteeti määravate tegurite kompleksuuring. Projekti aruanne.

rabaökosüsteemide veerežiimi või on see vältimatu, et tagada näiteks teel liikumise ohutus. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses. Hooldustööde lubamisel hindab Keskkonnaamet ühelt poolt tegevuse potentsiaalset mõju ala loodusväärtustele, teisalt kaalub, kas hooldamata jätmine tekitaks kahju väljaspool kaitseala asuvatele aladele. Eesvoolude hooldustööd, milleks on vajalik kaitseala valitseja nõusolek, on näiteks puittaimestiku raiumine, veejuhtme sügavuse ja põhjalaiuse taastamine sette eemaldamisega, truubi ja regulaatori settest puhastamine, truubiotsakute korrastamine ja voolutakistuste eemaldamine, välja arvatud siis, kui voolusängist kõrvaldatakse voolutakistusena üksikuid esemeid, nagu langenud puud, suuremad kivid, prügi, samuti ei ole kaitseala valitseja nõusolekut vaja rohttaimede ja peenvõsa niitmiseks. Hoiutööd on vajalikud, et tagada olemasolevate, ka väljapoole kaitseala jäävate suuremate maaparandussüsteemide funktsioneerimine. Samas on oluline, et ka nende tööde tegemisel arvestatakse ala kaitse-eesmärgi ega kahjustaks ala loodusväärtusi. Kaalutlusotsusel tuleb arvestada, et maaparandussüsteemid mõjutavad koosluste looduslikku arengut: teiseneb kasvukohatüüpide taimkate (sh puistud), võib toimuda turvaspinna lagunemine (kõdusoostumine). Kõik veerežiimi taastamistööd planeeritakse esmalt kaitsekorralduskavaga või liigitegevuskavaga ning sellele järgneb veetaseme taastamise mõju modelleerimine, taastamiskava ja projekti koostamine. Veerežiimi taastamist tehakse üldjuhul vaid sihtkaitsevööndites ja riigimaadel. Kui veerežiimi taastamise mõjualasse jääb eramaid, taotletakse alati kõikide maaomanike nõusolekut ning kui maaomanikega kokkuleppele ei jõuta, siis taastamistegevusest selles piirkonnas loobutakse. Samuti ei taastata looduslikku veerežiimi sellisel viisil, et see mõjutaks väljaspool kaitseala või piiranguvööndis asuvaid maid. Loodusliku veerežiimi taastamiseks tehakse töid kaitsekorralduskava alusel ja eelkõige on see vajalik metsisele sobiva metsastruktuuri taastamiseks (osa kuivenduskraavide sulgemine).

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud **olemasolevate ehitiste hooldustööd**. Olemasolevate ehitiste hooldustööde lubamine on vajalik selleks, et sihtkaitsevööndeid läbiva gaasitorustiku trassi, telekommunikatsiooni- ja elektriliinide trasside, teede jms hooldamine oleks kooskõlas ala kaitse-eeskirjaga. Olemasolevate maaparandussüsteemide hooldustööd on lubatud vaid Paluora ja Kulbina sihtkaitsevööndis kaitseala valitseja nõusolekul. Kaitsealal võib tekkida vajadus hooldada olemasolevaid teid, rajada tähistusi, suunaviite või infotahvleid ning maaparandussüsteemide eesvoole. Kaitsealal paiknevad teed on määratud avalikku kasutusse ning neid kasutatakse muu hulgas avalike puhkekohtade juurde jõudmiseks. Lisaks avalikele teedele tuleb võimaldada hooldus ka teistel väiksematel teedel, mis on vajalikud kaitsekorralduseks ja/või maaomanike isiklikuks otstarbeks.

Atse, Kulbina ja Paluora sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures metsakoosluse kujundamisel on kaitseala valitsejal õigus esitada nõudeid raieaja ja -tehnoloogia, metsamaterjali kokku- ja väljaveo ning puistu koosseisu ja täiuse kohta. Kujundusraie kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks võib osutada vajalikuks metsise elupaikades tugihooldustööde tegemisel. Näiteks on selleks männikute kujundamine ning metsise jaoks võtmeliigiks oleva mustika puhmarinde leviku ja tiheduse soodustamine kujundusraiega. Kujundusraied võivad osutada vajalikuks, et taastada looduslikkus inimtegevusest rikutud metsaelupaigatüüpides (nt häilude või lamapuidu tekitamisega). Samuti on kujundusraied vajalikud sooelupaigatüüpide taastamisel, kui varasemad sooalad on kuivenduse tõttu

metsastunud. Metsa majandamine sihtkaitsevööndis on keelatud, kuna sihtkaitsevööndi eesmärk on säilitada seal väljakujunenud või kujunevaid looduslikke ja poollooduslikke kooslusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on **Paluora sihtkaitsevööndis lubatud tegevus, mis on vajalik väljaspool sihtkaitsevööndit paiknevate kinnistuosade sihtotstarbeliseks kasutamiseks alternatiivse võimaluse puudumisel**. Erisus annab võimaluse Tündre järve ning Tündre ja Paluora sihtkaitsevööndiga ümbritsetud Taagepera metskond 31 katastriüksuse (20301:001:1020) Kollaspalu piiranguvööndisse jääva kvartali PA206 sihtotstarbeliseks kasutamiseks (sh puidu väljaveoks) vajaliku ligipääsu rajamiseks. Ligipääsu rajamisel eelistatakse lühimat teed ning kohta, kus negatiivne mõju kaitseala väärtusele on kõige väiksem.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndid peavad tagama elupaikade looduslikkuse, seetõttu on neis keelatud **majandustegevus ja loodusvarade kasutamine**. Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse alusel on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud või lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitseala sihtkaitsevööndis lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

Sihtkaitsevööndis on **uute ehitiste püstitamine keelatud** välja arvatud tee, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu või kaitseala tarbeks. Rajatise püstitamine kaitseala tarbeks võimaldab kaitsealale püstitada näiteks tähiseid (kaitseala tähised, riigipiiri tähistamine). Valdav osa sihtkaitsevööndist on riigimaa. Uute ehitiste püstitamine on keelatud ning sellega tagatakse sihtkaitsevööndite looduskoosluste areng võimalikult vähese häirituse tingimustes. Samuti on tehnovõrgu rajatise (nt maakaabel) püstitamiseks vajalik kaitseala valitseja nõusolek, et selle kulgemisel oleks võimalik valida kaitseala väärtustest lähtuvalt kõige sobilikum asukoht.

Paluora ja Kulbina sihtkaitsevööndis on **keelatud jahipidamine 1. veebruarist 31. augustini** määruses loetletud metskonna kvartalites. Põhjendused on esitatud seletuskirja peatükis 2.5.2.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Tündre looduskaitsealal on Kollaspalu piiranguvöönd (kahe lahustükina), mille eesmärk on sealse elustiku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud **majandustegevus**, arvestades määrusega sätestatud erisustega.

Piiranguvööndis on lubatud **biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine õue- ja põllumaal**, kuna seal kasutatavad biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetiste kogused on eeldatavalt väikesed, mistõttu nende täielik keelamine oleks ebaproportsionaalne. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine poollooduslikul rohumaal ja metsamaal ei ole lubatud.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis **lubatud uute ehitiste, kaasa arvatud ajutiste ehitiste püstitamine**. Samuti on lubatud **veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine**. Kaitseala piiranguvöönd koosneb kahest lahustükist: suurem osa jääb Tüandre järve ümbrusesse ja väiksem lahustükk asub kaitseala põhjaosas Lõpi talu (60002:002:0035) ümbruses. Kõnealune punkt kaitse-eeskirjas annab võimaluse kaitseala valitseja nõusolekul püstitada rajatisi, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärke. Kuna ehitamise mõju nii kaitse-eesmärkidele kui ka ümbritsevale alale (tallamine, häirimine, väärtuste hävitamine jne) sõltub suuresti ehitise eripärast (nt asukoht, kasutatav tehnoloogia, ehituse maht ja aeg) on nõusolek jätud kaitseala valitseja igakordseks kaalutlusotsuseks. Piiranguvööndisse jäävad õuealad, kus ei paikne loodusväärtusi, mida ehitustegevus ning veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine (nt loodusliku veerežiimi taastamiseks jõgedes, kaldakindlustuse rajamiseks ja hooldamiseks, tehisveekogude puhastamiseks ja nende looduslikkuse suurendamiseks) kahjustaks, kuid kaitseala valitseja nõusoleku nõue ehitise püstitamisel on seatud seepärast, et kahjustatud ei saaks õuealadega piirnevad kooslused. Näiteks aitab kooskõlastusnõue vältida olukorda, kus soovitakse rajada tiiki õuemaaale kohta, mis piirneb vahetult niiduelupaigatüübiga liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*).

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud **uute veekogude ja maaparandussüsteemide rajamine**. Varem oli uute veekogude rajamine piiranguvööndis keelatud. Edaspidi on piiranguvööndis uute veekogude rajamine sarnaselt teistele ehitistele lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Maaparandussüsteem on maaparandusseaduse tähenduses maatulundusmaa viljelusväärtuse suurendamiseks ja keskkonnakaitseks vajalike ehitiste kogum, mis on kinnisasja oluline osa tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 54 lõike 1 tähenduses.

Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud **turberaie langi pindalaga kuni kaks hektarit ja lageraie hall-lepikutes langi pindalaga kuni üks hektar**. Raiete tegemisel tuleb säilitada puistu liikide ja vanuse mitmekesisus. Elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb raielangile hektari kohta alles jätta vähemalt 20 tihumeetrit puid, mida ei koristata ja mis jäävad metsa alaliseks. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles jätavad puud valitakse eri puuliikide esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Turberaie kuni 2 ha suuruste lankidena ning koosluse liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamise nõudega võimaldab suurendada metsa looduslikkust piiranguvööndis leiduvates kultuurpuistutes ning säilitada vanuseliselt mitmekesist metsamaastikku. Piiranguvööndis

leidub ka loodusdirektiivi metsaelupaikasid ning metsamajanduspiirangute tulemusel on metsad seal liigirikkamad kui majandusmetsad väljaspool kaitseala.

Piiranguvööndis asuvad metsad on valdavalt kuusikud, järve ümbruses ka lepidud ja männikud. Sagedasemad looduslikud häiringud on esimese rinde puude väljalangemisel 25–50 m läbimõõduga häilude teke. Sarnase mastaabiga ja looduslikku dünaamikat matkivate lankidena tehtud raie meenutab looduslikke häiringuid rohkem kui metsaseadusega maksimaalselt lubatud suurusega uuendusraie langid ning metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Suurema pindalaga turberaielangi lubamine ei taga piiranguvööndi kaitse-eesmärkide, sh maastikuilme säilimise täitmist, kuna langid killustavad erinevaid metsakooslusi ja sihtkaitsevööndite ümber tekitatud puhvertsooni ning vähendavad metsamaastiku sidusust. Piiranguvööndisse jääb u 50 ha lepiduid, mida nende lühikese eluea tõttu ei ole otstarbekas majandada turberaiega. Peale selle taastuvad hall-lepidud suhteliselt kiiresti ega paku liikidele selliseid kasvu- ja pesitsuskohti ning on väiksema väärtusega kui muud puistud. Seetõttu on kaitseala valitseja nõusolekul hall-lepidutes lageraie lubatud, kuid langi suurus ei tohi ületada ühte hektarit. Suurem langi pindala suurendaks lagealasid märgatavalt, mistõttu poleks see kooskõlas piiranguvööndi kaitse-eesmärgiga. Kuna lageraiel raiutakse lank lagedaks ühe raiekorraga, on lageraiest põhjustatud häiring enamasti suurem kui turberaiest põhjustatud häiring ning seetõttu on lageraie korral lubatud langi pindala väiksem.

Langi kujule ei ole laiuse piirangut seatud, sest nii on võimalik lageraiel jälgida maastikuelementide piirjooni ja selle tulemusel tekitada looklevate servadega lanke. Uuendusraiate kavandamisel ja tegemisel on soovituslik rakendada ajalist piirangut 15. aprillist 15. juulini, kuna siis on mõju elurikkusele oluliselt väiksem.

Kuna kaitsekorda planeeritakse pikaks ajaks ja metsade majandamise mõju kõikidele kaitseala eesmärkidele sõltub paljudest asjaoludest, siis pole määrusega võimalik ette näha kõigile olukordadele sobivaid tingimusi. Sarnane põhimõte on ka uute maaparandussüsteemide rajamise puhul. Seega on raiete tegemise ja uute maaparandussüsteemide rajamise võimalikkus jäetud kaitseala valitseja igakordseks kaalutusotsuseks.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on **keelatud maavarade kaevandamine** (v.a kaitseala valitseja nõusolekul kinnistu tarbeks). Maavarade kaevandamine kui kooslusi ja liikide elupaiku hävitav tegevus on looduskaitseadusega kaitstavatel aladel üldjuhul keelatud, kui kaitse-eeskirjaga ei sätestata teisiti. Senine kaitse-eeskiri viitas 2006. aastal kehtinud maapõueseaduse § 59 lõikele 2, mis lubas füüsilisest isikust kinnisasja omanikul oma kinnisasja piires kaevandamisloata võtta isikliku majapidamise tarbeks maavaravaru või looduslikku kivimit, setendit, vedelikku või gaasi, mis ei ole maavaravaruna arvele võetud. See oli kaitse-eeskirja järgi lubatud siiski vaid kaitseala valitseja nõusolekul. Maavara oli ja on maapõueseaduse järgi looduslik kivim, setend, vedelik või gaas, mille lasund või selle osa on maardlana keskkonnaregistrisse kantud ehk arvele võetud. Tüüdi kaitsealale ei jää ühtegi maardlat. Nii maavarana arvele võetud kui ka maavarana arvele võtmata looduslikust seisundist eemaldatud mis tahes kivimi või setendi tahket osist nimetatakse kehtivas maapõueseaduses kaeviseks (§ 6 lõige 2). LKS ei keela kaitseala piiranguvööndis kaevise kasutamist ja seetõttu ei reguleeri seda ka kaitse-eeskiri.

Sisuliselt jääb kaitsealal kehtima senine kaitsekord, sest kaevetööd, mille käigus kaevis tekib, tuleb ehitamiseks või veekogu rajamiseks kooskõlastada kaitseala valitsejaga. Kehtiva maapõueseaduse § 95 lõige 1 sätestab, et maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit, setendit, vedelikku ja gaasi on füüsilisest isikust kinnisasja omanikul õigus talle kuuluva kinnisasja piires võtta kaevandamisloata isiklikus majapidamises kasutamise eesmärgil, kui seadus ei sätesta teisiti. Maapõueseaduse sama paragrahvi lõige 3 sätestab, et maapõueseaduse § 95 lõike 1 alusel võetud maavara ning maavarana arvele võtmata kivimit ja setendit on sama isiku teisele kinnisasjale lubatud transportida ainult Keskkonnaameti loal (seda isegi väljaspool kaitstavat ala).

Kaitsealal on keelatud **puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine**. Puhtpuistu kujundamine ja energiapuistu rajamine takistab metsakoosluste looduslikku tasakaalu ning liikide ja vanuse mitmekesisuse säilimist.

Samuti on keelatud **biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine metsamaal ja looduslikul rohumaal**. Piirang on seatud vajadusest tagada kaitse-eesmärgiks olevate koosluste võimalikult looduslik areng ning vältida liigsete toitainete sattumist ringlusesse, mis võiks mõjutada ebasoodsalt aeglasema kasvuga taimeliikide konkurentsivõimet.

Keelatud on puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kui pinnas seda võimaldab, võib kaitseala valitseja lubada puidu kokku- ja väljavedu külmumata, kuid kuivalt pinnaselt (nt pikalt kestnud kuivade ilmade puhul). Sellised otsused tehakse juhtumipõhiselt ja konkreetse koha tingimusi arvestades. Puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt tekitab ulatuslikke pinnasekahjustusi ning rikub elupaiku ja maastiku üldilmet.

2.5.5.4. Vajalikud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on poollooduslike koosluste aladel nende ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalik niitmine, karjatamine ning puu- ja põõsarinde harvendamine. Kaitseala piiranguvööndisse jäävad kaitse-eesmärgiks olevad poollooduslikud kooslused.

3. Menetluse kirjeldus

3.1. Avalikustamine

Tündre looduskaitseala kaitse-eeskirja muutmise avalik väljapanek toimus...

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud loodusdirektiivi. Loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele Euroopa Liidu liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslikke

elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri” lisa 1 punkti 2 alapunktiga 452 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaks esitatud Tündre loodusala, mis hõlmab Tündre looduskaitseala. Seetõttu tuleb Tündre looduskaitsealal tegevuse kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Tündre loodusala on kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. novembri 2007. a otsusega 2008/24/EÜ, millega võeti vastavalt loodusdirektiivile vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade esimene ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2007) 5402 all, ELT L 12, 15.01.2008, lk 118–382). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 24. märtsi 2020. a rakendusotsusega (EL) 2020/494, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu kolmeteistkümnes uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2020) 1713 all, ELT L 111, 08.04.2020, lk 1–175).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta (korrigeerida) Tündre loodusala piire. Välispiiri suuremahulisi muudatusi ei tule. Samuti tehakse ettepanek lisada Tündre looduskaitseala kaitse-eesmärkide hulka elupaigatüüp liigirikkad aruniidud lubjavaesel mullal (6270*) ning kustutada eesmärkidest elupaigatüüp kuivad niidud lubjarikkal mullal (6210*), mis on kaitsealale ekslikult määratud. Veel tehakse ettepanek lisada kaitse-eesmärkide hulka I kaitsekategooria kaitsealune limatünnik (*Sarcosoma globosum*).

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määruse kaitse-eesmärkide täiendamine metsaelupaigatüüpidega aitab kaasa väärtuslike metsaelupaikade säilitamisele ja nende soodsa seisundi saavutamisele.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii strateegia Euroopa 2020 kui ka tegevuskava Ressursitõhus Euroopa. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Tündre looduskaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle

käigus.... LKS § 9 lõike 7¹ punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on eelnõuga seotud.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt LKS §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maksumäärast. Kuna 236,32 ha varem piiranguvööndis olevast alast arvatakse sihtkaitsevööndisse, laekub maamaksu Tõrva vallale vähem umbes 790 eurot aastas.

Tüdre looduskaitseala kaitsekorra uuendamisega arvatakse kaitseala koosseisus piiranguvööndist sihtkaitsevööndisse 236,32 ha riigimetsamaad. Riigimetsa Majandamise Keskuse arvutuste kohaselt on majandusmetsa range kaitse alla võtmisel riigil metsa majandamata jätmisel saamata tulu keskmiselt 156 eurot hektari kohta aastas. Kuna piiranguvööndi metsade majandamine oli ka varem kitsendatud, oli majanduspiirangutega metsade kavandatav raie maht ligikaudu 1/10 majandusmetsa lankide keskmisest. Arvestades lisanduvate piirangutega alal asuva küpse ja valmiva metsa osakaalu, kus lähima kümne aasta jooksul oleks võimalik piirangute muutmiseta raie teha, on saamata jääv tulu keskmiste määrade järgi ligikaudu 37 000 eurot aastas. Keskkonnaagentuuri uuringu kohaselt jääb keskmiselt 40% raieküpsel aladel väljastatud metsateatistest realiseerimata muudel põhjustel (ebasoodsad ilmastikuolud, puiduturu olukord jne).

Vastavalt LKS §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Tüdre looduskaitsealale jääb 53 ha eramaid, millest 6,41 ha jääb sihtkaitsevööndisse. Maa-ameti tehingute andmebaasi alusel toimus aastal 2020 Mulgi vallas kokku 359 ostu-müügitehingut 1688 ha koguväärtuses 8 458 604 eurot. Seega on ühe hektari hind keskmiselt 5011 eurot ning täiendava omandamiskohustusega 6,41 ha maatulundusmaa sihtotstarbega eramaa riigile ostmise korral oleks selle hind umbes 32 120 eurot. Tegemist on hüpoteetilise summaga, kuna maid omandatakse riigile maaomaniku taotluse alusel. Võimalik omandatav maa on ka kehtiva kaitse-eeskirja järgi kaitseala sihtkaitsevööndis ning kuna Tüdre looduskaitseala kattub Paanikse metsise püsielupaigaga, jäävad kõnealused kinnistud ka selle koosseisu. Piiranguvööndis olevat maad riigile ei omandata.

Kaitsealale jääb hooldamist ja osalist taastamist vajavaid niidukooslusi umbes 3 ha. Kehtivad toetusmäärad poollooduslike koosluste hooldamiseks on 85–250 eurot hektari kohta aastas. Poollooduslike koosluste hooldamisega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna hooldatava ala maht võrreldes varasemaga ei suurene.

Natura 2000 alal asuva erametsamaa toetust on õigus taotleda sihtkaitsevööndis pindalale 6,41 ha ja piiranguvööndis pindalale u 24 ha. Toetuse määr piiranguvööndis asuva metsaala ühe hektari kohta on kuni 60 eurot aastas ning sihtkaitsevööndis asuva metsaala ühe hektari kohta 110 eurot aastas. Erametsamaa toetusega seoses ei kaasne riigile määruse kehtestamisega lisakulusid, kuna kaitsealal asuva erametsamaa tsoneering ei muutu ja kaitsealal asuva erametsamaa pindala ei suurene.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused, mis on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministeeriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.